

SCRIITORI ÎN CORESPONDENȚĂ CU VAIDA-VOEVOD (II)

În numărul trecut al revistei „Astra” (nr. 1-2, 2022), am anunțat că vom prezenta un ultim segment din epistolarul lui Al. Vaida-Voevod, păstrat în arhiva Bibliotecii Județene „George Barițiu” din Brașov. Este vorba de corespondențe primite de la alți trei scriitori. Vom respecta criteriul alfabetic al expeditorilor. Câteva piese poartă semnătura lui **A.P. Bănuț** (1881-1970). Gazetar, scriitor și animator teatral, acesta își leagă numele de Brașov, atât prin locul nașterii (Rupea), cât și prin câteva perioade din biografie dedicate Societății pentru fond de teatru român, cu sediul la Brașov, fiind director artistic al acestui for cultural pentru câțiva ani.

În 8.IV.1905 A.P. Bănuț expediază din Budapesta o scrisoare către „Mult stimat Dl. Doctor” Vaida-Voevod, prin care îl anunță că s-a hotărât „să dea concurs” pentru o bursă, „ca să devină cu timpul inițiatorul și organizatorul vieții noastre teatrale”. Deși făcuse Dreptul la Cluj, continuat la Budapesta și Berlin, nu simte chemare spre „exigențele unui jurist”. Din contră, îi mărturisește „Domnului doctor” cu sinceritate că „toate aptitudinile înclină înspre artă și literatură. În specie, scena mi-a plăcut de mult, de mic copil. În Gimnaziul din Blaj debutam regulat de două ori pe an, totdeauna cu bun succes”. Visul devine realitate. Obține în 1905 o bursă prin concurs a Societății de fond de teatru român și se înscrie la Conservatorul de Artă Dramatică din București, repartizat la clasa lui Constantin Nottara.

De asemenea, în scrisoare aduce vorba de pasiunea pentru literatură care l-a călăuzit toată viața. Așa a înființat în 1902 la Budapesta, pe când își desăvârșea studiile, revista „Lucafașul”: „Ideea a fost exclusiv a mea, inițierea a mea, susținerea a mea”, după cum îi transmite, cu nițică mândrie, partenerului de dialog epistolar. Adăugăm noi că „Lucafașul” era o revistă orientată spre problemele sociale și naționale ale Transilvaniei. Cât privește literatura se avea în vedere colaborarea scriitorilor de pe ambii versanți ai Carpaților. Într-o scrisoare expediată din Köhalm, la 16 iulie 1914, își manifesta dorința „să aibă concesiunea unui teatru”,

bineînțeles ajutat și de „Societatea pentru fond de teatru român” și, mai ales, „va conduce cinstit trupa”. A.P. Bănuț avea intenția înființării unui teatru românesc permanent în Transilvania. Pe de altă parte, văzând în Vaida-Voevod un binefăcător, va cocheta cu Partidul Național-Țărănesc. Prin scrisoarea din 20 aprilie 1922 îl anunță pe acest „prieten al scriitorilor” că, în circumscripția unde locuia (probabil Cohalm n.n) „se dă lupta cu liberalii”. Îl asigură de atașament și îl sfătuiește „să aibă în vedere mult dorita organizare”.

În 12 iunie 1919 pornește din Brașov către Vaida-Voevod o scrisoare cu antetul: „Ministerul de Interne. Biroul Consilierului Afacerilor Transilvaniei”, semnată de **Ion Clopoțel** (1892-1986). Cu rădăcini brașovene (născut la Poiana Mărului), jurnalistul și scriitorul Ion Clopoțel s-a simțit apropiat de Vaida-Voevod, căruia la un moment dat îi împărtășește ideile politice. Încă din studenția vieneză se implică în viața politică, făcând parte din Cercul tinerilor intelectuali unioniști, și va fi închis la Seghedin. Eliberat, participă la evenimentele de la 1 Decembrie 1918 în calitate de șef de birou de presă la Adunarea de la Alba-Iulia. Revin la scrisoarea luată în discuție. Sfătuit de Vaida-Voevod să treacă de la ziarul „Românul” la „Gazeta Transilvaniei”, îl anunță că i-a urmat sfatul, iar în privința cenzurii „sper că cel mai vechi ziar românesc are garanția de existență sigură și mai ales nouă redactorilor ni se respectă libertatea opiniei și ni se lasă toată latitudinea de inițiativă”.

În anul 1924 Ion Clopoșel înființează la Cluj revista „Societatea de mâine”, pe care o conduce ca editor și redactor-șef pe toată durata apariției, până în 1945. Antetul publicației îl găsim pe scrisoarea din 19 decembrie 1925, expediată din Cluj către „Vaida-Voevod, fost prim-ministru” căruia îi propune colaborarea la câteva acțiuni culturale. În primul rând, să devină membru fondator al Asociației intelectualilor „Societatea de mâine”. În al doilea rând, să inițieze „anchetele și studii social-economice care vor fi de cel mai mare folos pentru viața publică, nici omul politic, nici scriitorul nu este suficient argumentat fără a fi în deplină cunoaștere a stărilor agrare, industriale, demografice și sanitare, de la fața locului pe bază de statistică și studiu amănunțit. A cunoaște bine țara, regiunile ei este lozinca Asociației”.

Conținutul epistolelor primite de Vaida-Voevod de la Emil Isac au un numitor comun: știrile cu caracter literar. Emil Isac (1886-1954) descinde dintr-o familie ardeleană profund patriotică. Tatăl său, avocatul Aurel Isac, a fost apărătorul memorandiștilor. Ca un amănunt biografic – este cel care l-a apărat la proces în 1917 și pe dr. Teodor Sbârcea din Brașov, cu care se înrudea. Poetul Emil Isac, așa este cunoscut, ca poet, continuatorul marilor idealuri care au animat intelectualii ardeleni, ia parte la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, ales în Marele Sfat Național. Într-o scrisoare din 8 septembrie 1919 cu antetul Regatul României. Președinția Consiliului Dirigent, expediată lui Vaida-Voevod, își manifestă dorința de a se stabili în Elveția, cu statutul de corespondent permanent al Consiliului Dirigent.

Voi reproduce câteva fragmente din scrisoarea datată 10.III.1937, de interes pentru preocupările literare ale lui Emil Isac.

„De mai multă vreme n-am avut norocul și prilejul de a vă putea vedea. Știu că sunteți enorm de ocupat, dar nici eu nu mă pot plânge, am destule pe cap.

Am început să scriu o carte asupra Ardealului. Sunt poate încă destul de tânăr, ca să pot termina lucrarea. Dv veți figura în această carte de la începutul „carierii” mele literare. Vă amintiți poate în «Lupta» din Budapesta am publicat un foileton, trimis din Franța în anii 1908, ca tânăr de 18 ani și Dv mi-ați răspuns că sunteți foarte încântat de foiletonul meu”. Alt pasaj „... în 1910, într-o convorbire avută v-am spus subiectul piesei mele «Maica cea tânără»

pe care în 1911 ianuarie am scris-o în Italia (San Remo) și Dv m-ați încurajat să scriu subiectul și de fapt l-am scris ca piesă pe care, după cum știți poate, a recomandat-o Caragiale și piesa s-a jucat la Teatrul Național din București în 25 ianuarie 1912 (tradusă și jucată de atunci și în alte părți)”. Piesa amintită este o dramoletă neoromantică, jucată la Naționalul bucu-reștean cu Aristizza Romanescu în rolul principal. Un alt segment: „Amintirile mele se termină cu anul căsătoriei din 15 martie 1920. Le scriu așa cum le-am păstrat. Voi retrăi multe, multe ore și zile și ani plini de reminiscențe din trecutul nostru al tuturor și fiindcă sunt scriitor care respect intimitățile, aș vrea să vorbesc cu Dv ca eventual să faceți observații înainte de a aranja materialul pentru tipar”. În finalul scrisorii citim: „Spunându-vă toate acestea cred că veți putea sta de vorbă cu mine. Fixați-mi Dv o zi de audiență, preferabil după-amiază și vă promit a nu regreta vizita mea. Nu va fi vorba de nicio politică, de nimic neplăcut ori plăcut pe arena politică, deoarece am renunțat definitiv la politică, pe care n-am făcut-o din vocație, ci mai mult din datorie intelectuală, de-a apăra cauza românească, după cum m-au slujit modestele mele puteri”. Acest final era pentru Vaida-Voevod o promisiune plăcută.

Preocupările culturale ale lui Emil Isac sunt multiple. Ce-i transmite „Stimatului Domn Vaida” într-o epistolă datată incomplet (6 iulie) cu antetul „Biblioteca Ardealului” din Cluj: „În luna viitoare va porni biblioteca condusă de mine, cu programul anunțat în ziare. Nu mă îndoiesc că Dta ca unul dintre sprijinitorii acțiunilor culturale, nu ne vei lipsi de sprijinul Dtale (...) Te rog prin urmare Domnule Vaida să fii cu tot sufletul lângă mine în aceste momente care pot fi foarte folositoare progresului nostru literar”. În calitate de inspector al teatrelor și așezămintelor artistice, Emil Isac va fi preocupat de repertoriul teatral. Într-o misivă din 28 octombrie 1937, cu antetul Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor din București, cu precizarea „strict confidențial”, îi sugerează lui Vaida-Voevod să citească piesa, probabil deja expediată, a scriitorului ceh Čapek.

Scrisorile care alcătuiesc arhivele epistolare ale unor personalități, unele scrise fără prejudecăți, cât se poate de natural (nefiind destinate publicării), dezvăluie portretul spiritual și moral al acestora, fiind autentice surse de documentare.